

İKLİM KRİZİ İLE MÜCADELE: KAVRAMLAR VE ÖRNEKLER

Çiğdem ÇAĞLAYAN*

Öz: Küresel iklim değişikliği artık gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir küresel sorun değil, etkilerini başta sağlık olmak üzere her alanda hissettiğimiz bir kriz haline almıştır. Editöriyal yaklaşım olarak iklim krizi, yalnızca artan sera gazı emisyonları ile ilgili teknik bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm süreci ve sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerle yakından ilişkili bir adalet meselesi olarak kavranmış ve ele alınmıştır. Bu nedenlerle "İklim Krizi ile Mücadele: Kavramlar ve Örnekler" adını verdiğimiz bu dosyada hem şimdiye kadar iklim krizine ilişkin kavramsal tartışmaları hem de yapılan mücadeleleri ele alırken nasıl bir iklim mücadelesi olmalı sorusuna da yanıt aradık. İklim adaleti, Adil Geçiş, İklim Uyum ve Dirençlilik kavramlarını ele aldık, bu kavramlarla ilgili yapılmış araştırma, uygulama ve eylemliliklere yer verdik.

Anahtar sözcükler: İklim krizi, iklim adaleti, adil geçiş, dirençlilik

Fighting the Climate Crisis: Concepts and Examples

Abstract: Global climate change is no longer a global problem expected to occur in the future, but has become a crisis whose effects we feel in every field, especially health. As an editorial approach, the climate crisis is perceived and addressed not only as a technical problem related to increasing greenhouse gas emissions, but also as a social transformation process and a justice issue closely related to social, economic and political inequalities. For these reasons, in this file we named "Fighting the Climate Crisis: Concepts and Examples", we addressed both the conceptual discussions and struggles regarding the climate crisis so far, and also sought an answer to the question of what kind of climate struggle should be. We addressed the concepts of climate justice, Just Transition, Climate Adaptation and Resilience, and included research, practices and actions related to these concepts.

Key words: Climate crisis, climate justice, just transition, resilience

Küresel iklim değişikliği artık gelecekte gerçekleşmesi beklenen bir küresel sorun değil, etkilerini başta sağlık olmak üzere her alanda hissettiğimiz bir kriz haline almıştır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC) 6. Değerlendirme Raporu'nda, 2001-2020 yılları arasında sera gazı emisyonlarının etkisiyle küresel sıcaklığın 0,99°C (yer yer 0,84-1,10 °C arasında değişen oranlarda) arttığı ve ilerleyen yıllarda tahmin edilenden çok daha hızlı bir şekilde artacağını belirtmişti. Nitekim tahminler beklenenden çok daha erken gerçekleşmektedir. Küresel ortalama sıcaklıklar 2024 yılında sanayi öncesi döneme kıyasla ortalama 1.55 °C artışla rekor kırdı. Ortaya çıkan iklimsel aşırılıklar dünya çapında giderek daha fazla can ve mal kaybına yol açmakta. Yaklaşık 3,3-3,6 milyar insan iklim değişikliğine karşı son derece kırılgan bağlamlarda yaşamaktadır. 2023 yılında, 65 yaş üstünde sıcaklığa bağlı ölümler kaydedilen en yüksek seviyeye ulaşarak 1990-1999 dönemine göre %167 daha fazla olmuştur. İklim değişikliğinin, yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve sıcaklık stresi gibi nedenlerle 2030-2050 yılları arasında yılda yaklaşık 250.000 ek ölüme yol açacağı tahmin edilmektedir.

Ancak "iklim krizi" kavramı yalnızca sıcaklık artışları ya da aşırı hava olaylarını değil, aynı zamanda yapısal eşitsizlikleri, sömürü ilişkilerini ve karar alma süreçlerindeki adaletsizliğe işaret etmektedir. "İklim değişikliği" ifadesi, çoğunlukla failden arındırılmış ve edilgen bir bilimsel söylem olarak kullanılırken; "iklim krizi" terimi, yalnızca çevresel bir bozulmayı tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda etik ve politik bir yönelimi de içeren, insan etkinliğinin doğrudan sonucu olan toplumsal eşitsizliklerle iç içe geçmiş acil bir durumu işaret etmektedir.

Karbon salımlarının tarihsel sorumluluğu, büyük oranda sanayileşmiş ülkelere aitken, bu sistemin yol açtığı yıkımların en ağır sonuçlarını, tarihsel olarak sürece en az katkıda bulunmuş olan yoksul ülkeler, yerli topluluklar, kadınlar ve çocuklar yaşamaktadır.

Dolayısıyla bu sayıda editöriyal yaklaşım olarak iklim krizi, yalnızca artan sera gazı emisyonları ile ilgili teknik bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm süreci ve sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerle yakından ilişkili bir adalet meselesi olarak kavranmış ve ele alınmıştır. İklim krizinin nedenselliği

*Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D.(ORCID No: 0000-0001-9037-6770)

Geliş Tarihi / Received :02.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted :26.02.2025

doğru tanımlandığı ölçüde çözümünde başarıya ulaşılacaktır. Ne yazık ki bugüne kadar gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde dile getirilen çözüm önerileri ve uygulamalar iklim krizini durduracak bir başarı gösterememiştir.

Bu nedenlerle "İklim Krizi ile Mücadele: Kavramlar ve Örnekler" adını verdiğimiz bu dosyada hem şimdiye kadar iklim krizine ilişkin kavramsal tartışmaları hem de yapılan mücadeleleri ele alırken nasıl bir iklim mücadelesi olmalı sorusuna da yanıt aradık. İklim adaleti, Adil Geçiş, İklim Uyum ve Dirençlilik kavramlarını ele aldık, bu kavramlarla ilgili yapılmış araştırma, uygulama ve eylemliliklere yer verdik.

Bu yaklaşımdan hareketle çok değerli biliminsanları ve iklim aktivistleri dosyamıza katkı sağladı.

Dosyada ilk olarak Aykut Çoban'ın ekoloji ve emek bağlamında adil geçiş ile ilgili değerlendirmelerine yer verdik. Makale, Türkiye'de "adil geçiş" politikalarını sınıfsal bir çerçevede, özellikle emekçiler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Metin, uluslararası iklim rejiminin ve Türkiye'deki resmi belgelerin, şirketlerin ve STÖ'lerin genellikle işçileri yeşil dönüşüme uyumsuz aktörler olarak gördüğünü ve çözümün onların "beceri kazanmasına" indirgenildiğini savunuyor. Yazar, bu yaklaşımın sermayenin ve devletin iklim krizindeki asıl sorumluluğunu göz ardı ettiğini, "sosyal diyalog" önerilerinin ise işçi sınıfının çıkarlarına karşıt ve onları bölen bir proje olduğunu vurguluyor. Nihayetinde, makale, gerçek bir dönüşüm için kapitalist düzeni hedef alan, işçi ve ekoloji hareketlerinin ortak mücadelesini öneriyor.

Adil geçiş kavramının ele alındığı ikinci yazıda Melike Yavuz iklim değişikliğinin yalnızca çevresel sistemleri değil, ekonomik yapıları, toplumsal ilişkileri ve halk sağlığını da derinden etkileyen çok katmanlı bir kriz olduğu ve fosil yakıtlara dayalı sistemlerin terk edilmesi sürecinin (adil geçişin), teknik çözümlerin ötesinde sosyal adalet temelli, sağlık hakkı merkezli ve kapsayıcı bir dönüşüm gerektirdiğini vurgulamaktadır.

Üçüncü sırada Gamze Varol'un kaleme aldığı "Soma'da Kömür, Sağlık ve Adil Dönüşüm: Bir Eleştirel Değerlendirme" yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda yapılan bir araştırmanın bulguları üzerinden adil dönüşümün yalnızca yeşil teknolojilere geçişle sınırlı olamayacağını, sosyal koruma, sağlık hakkı, çalışma koşulları, toplumsal cinsiyet ve emek politikalarının da bu dönüşümün asli bileşenleri olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İklim değişikliğine uyum ve kentsel dirençliliğin ele alındığı makaleyi Ender Peker yazdı. Makale, iklim değişikliğinin kentleri giderek daha kırılgan hale getirdiğini ve bu durum karşısında kentsel dirençliliğin artırılmasının uyum süreçlerinde kritik bir rol oynadığını anlatmaktadır. İklim eylemlerinin yalnızca küresel ve ulusal ölçekte belirlenmesinin yetersiz olduğu, yerel düzeyde kentsel planlama ve tasarım politikalarının iklim eyleminin temel bileşenleri arasında yer alması gerektiği ifade edilmektedir.

Yağız Eren Abanus ve Sinan Erensü'nün hazırladığı makale ise, iklim krizinin şehirlerdeki en belirgin etkilerinden biri olan sıcak dalgalarının incelenmesine odaklanmaktadır. Özellikle İstanbul'da 2023 yazında yaşanan sıcak dalgaları sırasında hanelerin ev içi ısı konforu deneyimlerini ele alan çalışma, vatandaş bilimi yöntemlerini kullanarak hane içi sıcaklık ve nem ölçümleri ile nitel görüşmeleri birleştirmektedir. Bulgular, Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği termal konfor sınırlarının üzerinde seyreden iç mekan sıcaklıklarının, özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde sağlık sorunlarına yol açtığını ve enerji yoksulluğunun soğutma ihtiyacını da kapsayan geniş bir sorun alanı olduğunu göstermektedir. Makale, iklim adaleti perspektifinden yola çıkarak, bu zorluklara karşı yerel düzeyde adil ve kapsayıcı adaptasyon politikalarının geliştirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Örgen Uğurlu ve Çiğdem Çağlayan sağlık sistemlerinde dirençlilik kavramına odaklanırken iklim krizinin, insan sağlığını ve toplumsal eşitsizlikleri derinlemesine etkileyen çok katmanlı bir küresel tehdit haline geldiği ve bu durum karşısında Türkiye'nin mevcut sağlık altyapısının iklim dirençli hale getirilmesi ile kapsayıcı ve önleyici bir eylem planının oluşturulmasının yaşamsal önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Son olarak Sivil Toplum Örgütlerinin (STÖ) iklim krizine yaklaşımını, faaliyetlerini ve mücadeleyi değerlendirdikleri bir yazılı forum bölümü oluşturduk. İklim alanında çalışan STÖ'ler arasında bulunan CAN Europa'dan Özlem Katisöz, İklim Adaleti Koalisyonu'ndan Demet Parlar ve Ecehan Balta, Yeşil Düşünce Derneği'nden Melisa Kutluğ sorularımızı yanıtlamışlardır.

Dosyada yer alan yazıların okuyucularımıza iklim krizine yaklaşımda yol gösterici olmasını, çalışmalara ilham vermesini, emek ve ekoloji mücadelesini büyütmesini umuyorum. Keyifli okumalar dilerim.